

Bahrija Umihanić¹

Munevera Dedić²

PORESKI PODSTICAJI U FUNKCIJI RAZVOJA PODUZETNIŠTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

Da bi uslovi za poduzetničko djelovanje bili povoljni i da bi se na taj način pokrenuo privredni razvoj i osigurala nova radna mjesta, potrebno je dio porezima prikupljenih sredstava usmjeriti u razvoj poduzetništva. Rad je imao za cilj istražiti oblike poreskih podsticaja koje država može pružiti preduzećima u cilju unapređenja poreske pozicije poduzetnika, a samim tim i rasta poduzetničke aktivnosti u mikro, malim i srednjim preduzećima. Rezultati istraživanja pokazuju u svim zemljama, razvijenim i onima u tranziciji, mali i srednji poduzetnici imaju naklonost države kroz neke od oblika poreskih podsticaja. Poreski podsticaji ili poreska oslobađanja koja se primjenjuju u Bosni i Hercegovini su podsticaji ili poreska oslobađanja kod plaćanja PDV-a, akcize, carine, poreza na dobit, poreza na dohodak fizičkih lica i poreza na imovinu.

Ključne riječi: poduzetnička aktivnost; razvoj tradicionalnog poduzetništva; poresko opterećenje preduzeća; poreska pozicija preduzeća; poreski podsticaji preduzeća.

JEL: L26, H25

1. UVOD

U mikro, malim i srednjim preduzećima se danas vidi snaga koja u najvećoj mjeri može omogućiti kvalitetnu i brzu promjenu privredne strukture. Tradicionalno poduzetništvo (poduzetništvo u mikro, malim i srednjim preduzećima) je glavni izvor zapošljavanja, plodno tlo za razvoj poslovnih ideja,

---

¹ Prof. dr. Bahrija Umihanić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

² Mr. sc. Munevera Dedić, Uprava za indirektno oporezivanje BiH, Mitra Trifunovića 161, Tuzla

te pokretač privrednog rasta i rasta konkurentnosti, inovacija, podsticanja obrazovanja za poduzetništvo na svim nivoima, podizanje poduzetničke kulture, te socijalne i lokalne integracije u Evropi.

Poduzetničko okruženje je ključni faktor za rast i razvoj poduzetničkih aktivnosti. Od kvaliteta poduzetničkog okruženja ovisi odluka novih poduzetnika da li započeti biznis, ili odluka poduzetnika o proširenju postojećeg biznisa. Na formiranje uslova za poduzetničku aktivnost i poduzetničko djelovanje u mikro, malim i srednjim preduzećima pojedine zemlje značajan utjecaj ima poreska pozicija i poresko opterećenje preduzeća. Poresko opterećenje preduzeća je iznos plaćenih poreza u toku obračunskog perioda i ono za poduzetnika znači smanjenje njegove ekonomske snage. Plaćanjem poreza se smanjuje kupovna snaga, odnosno reprodukcijaska mogućnost poduzetnika. Kako bi se stimulisao rast i razvoj poduzetništva, odnosno privredni rast, poduzetnicima se pružaju poreski podsticaji ili olakšice. Sve zemlje, razvijene i one u tranziciji, imaju neki od oblika poreskih podsticaja koje im služe kao sredstvo za postizanje ekonomskih ciljeva, ali i socijalnih, i to sa primarnim ciljem rješavanja problema nezaposlenosti.

Predmet istraživanja čini istraživanje oblika poreskih podsticaja koje država može pružiti preduzećima u cilju stimulisanja rasta i razvoja tradicionalnog poduzetništva koji se posmatraju kroz analizu poreskih podsticaja razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji, te poreskih podsticaja ili oslobođanja koja se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Istraživanje se zasniva na hipotezi da država putem poreskih podsticaja može stimulisati rast i razvoj tradicionalnog poduzetništva i na taj način postići privredni rast i veću zaposlenost. Opći cilj istraživanja je da se utvrde vrste poreskih podsticaja koje razvijene zemlje i zemlje u tranziciji pružaju preduzećima, te da se ukaže na potrebu za usklađivanjem poreskih podsticaja preduzećima u Bosni i Hercegovini.

2. Pretpostavke za razvoj tradicionalnog poduzetništva

Mikro, mala i srednja preduzeća u najvećoj mjeri mogu omogućiti kvalitetnu i brzu promjenu privredne strukture neke nacionalne ekonomije. Njihovo osnivanje zahtijeva manje početnog kapitala, omogućava produktivno zapošljavanje određenog broja uposlenika, daje mogućnost dokazivanja vlastitog znanja i umijeća, omogućava ostvarivanje značajnih profitnih stopa, obogaćuje ponudu, doprinosi porastu društvenog standarda. Poduzetničko okruženje je ključni faktor za rast i razvoj poduzetničkih aktivnosti. Od kvaliteta

poduzetničkog okruženja ovisi odluka novih poduzetnika da li započeti biznis ili odluka poduzetnika o proširenju postojećeg biznisa. Ukupan administrativni i pravni okvir koji kreira uslove za rad poduzetnika i mogućnosti rasta i razvoja poslovanja, sadrži niz različitih utjecajnih faktora, koji u krajnjem utječu na ukupan ekonomski razvoj zemlje.

Ugodno poslovno okruženje za malu privredu predstavlja regulatorni i institucionalni okvir koji karakterišu: fiskalni i administrativni okvir pogodan za poduzetničku djelatnost i unapređenje statusa poduzetnika; jasni i stabilni zakoni, čijom primjenom se osigurava pravo vlasništva, poštivanje i brzo ostvarivanje ugovora, jednaki pravni uslovi djelovanja, primjereni administrativni troškovi poslovanja i druga pravna zaštita subjekata male privrede; finansijska i druga sredstva razvoja dostupna pod pogodnim uslovima; dostupnost općih i specijalizovanih usluga i postojanje agencija, fondova i drugih institucija za potporu razvoja male privrede.

Razvoj tradicionalnog poduzetništva će biti unaprijeđen uz koncipiranje i provođenje strukturnih i podsticajnih mjera. Mala privreda u razvijenim zemljama uživa državni podsticajni odnos upravo preko poreske politike. Poreski propisi usmjereni su, prije svega, na fiskalne ciljeve, ali država u njih ugrađuje i odredbe za postizanje određenih ekonomskih ciljeva.

3. Poreska pozicija i poresko opterećenje poduzetnika

Oporezivanje predstavlja transfer novca sa privatnog na javni sektor što uzrokuje smanjenje platne sposobnosti poduzetnika kao nositelja poreskog tereta. Raspodjela ostvarenog dohotka, dakle, zadire u finansijske tokove i uskraćuje pravo poduzetniku da u potpunosti i na direktan način odlučuje o trošenju ostvarenog dohotka.

Plaćanje poreza za poduzetnika znači smanjenje njegove ekonomske snage, pa na taj način i veće ili manje sužavanje njegove kupovne snage, odnosno njegovih reprodukcijjskih mogućnosti. Ekonomska snaga prije oporezivanja je za onaj broj novčanih jedinica veća od one koja poduzetniku ostaje nakon oporezivanja koliko je poduzetnik odvojio na ime izmirenja poreske obaveze. Ponekad se smanjenje ekonomske snage ne odražava samo kao ekonomska posljedica oporezivanja, već je poduzetnik osjeća i u socijalnoj sferi, ukoliko se dogodi da se njegova ekonomska snaga oporezivanjem smanji toliko da ona više nije dovoljna da poduzetnik održava životni standard nekog određenog nivoa. Osnovni instrumenti koji određuju visinu porezne obaveze i utječu na *poresku*

poziciju privrednog subjekta su uvođenje novih poreza ili ukidanje postojećih poreza, definisanje poreznog obveznika, definisanje porezne osnovice, određivanje visine porezne stope, definisanje poreskih oslobođenja, određivanje rokova plaćanja poreske obaveze.

Na formiranje uslova za poduzetničku aktivnost i poduzetničko djelovanje u mikro, malim i srednjim preduzećima pojedine zemlje značajan utjecaj ima poresko opterećenje. Ono utječe na motiviranost za pokretanje poduzetničke aktivnosti.

Poresko opterećenje preduzeća se može mjeriti pomoću zakonske porezne stope što ne zahtijeva nikakav izračun, osim sabiranja stope poreza na dobit i stopa ostalih poreza. Međutim, zakonska poreska stopa je neprecizna mjera poreskog opterećenja jer ništa ne govori o tome kako je definisana poreska osnovica, a što može bitno utjecati na visinu poreskog opterećenja. Kao realna mjera poreskog opterećenja preduzeća može se uzeti suma stvarno plaćenih svih poreza u toku obračunskog perioda koja se evidentira u individualnim finansijskim izvještajima preduzeća ili konsolidovanim poreskim prijavama. Poresko opterećenje preduzeća sa aspekta indirektnih poreza predstavlja sumu stvarno plaćenog poreza na dodanu vrijednost, akciza, carina i putarine, dok poresko opterećenje preduzeća sa aspekta direktnih poreza čini suma stvarno plaćenih direktnih poreza: poreza na dobit, poreza na dohodak fizičkih lica, poreza na plaću, poreza na imovinu i poreza na naslijeđe i imovinu.

U slučaju direktnih poreza preduzeća su nositelji poreskog tereta, dok su u slučaju indirektnih poreza preduzeća poreski obveznici, a poreski teret snose krajnji potrošači.

4. Poreski podsticaji razvoja tradicionalnog poduzetništva teoriji u praksi razvijenih zemalja

Radi ostvarivanja ciljeva ekonomske politike u pogledu stimulisanja privrednog rasta, poboljšanja ekonomske situacije i drugih razvojnih ciljeva makroekonomske politike, poduzetnicima se pružaju poreski podsticaji ili olakšice. U fiskalnoj literaturi poreski podsticaji se definišu kao poreski ustupak javne vlasti određenom poreskom obvezniku u pogledu poreske osnovice i poreske stope, da bi se iskoristila poreska beneficija sa ekonomskim i socijalnim

motivima. U finansijskoj praksi³, poreski podsticaji se uobičajeno klasifikuju prema oblicima poduzetničke aktivnosti i vrstama investicija i to:

- prema posmatranju različitih faza poduzetničkog poduhvata: podsticaji u inicijalnom periodu ili u periodu prije nego što je privredna aktivnost otpočela, podsticaji u periodu obavljanja aktivnosti i podsticaji u periodu poslije okončanja aktivnosti,
- prema vrstama investicija: investicije preko kompanija sa statusom filijale, investicije kroz specijalizovane investicione fondove ili trustove, investicije preko učešća u portfoliju, investicije preko ogranaka i poslovne jedinice, investicije kroz ortakluk, produžavanje roka na koji se odobrava zajam, sporazume o transferu tehnologije, obučavanje i pružanje visokostručnih znanja itd.,
- prema posmatranju svake vrste poreza: podsticaji u odnosu na porez na dohodak, porez na zarade, porez na imovinu, porez na promet, carine, takse itd.,
- prema korisniku podsticaja: preduzeće koje investira, investitor koji osigurava sredstva, i
- prema dužini trajanja: trajni podsticaji, privremeni podsticaji, kratkoročni podsticaji i dugoročni podsticaji.

Takođe postoje i podsticaji koji su destinisani pojedinim regionima ili određenim granama, podsticaji sa globalnim, sektorskim i strukturnim učincima, podsticaji na makro i mikro nivou, podsticaji na internom i eksternom planu i sl. Izuzetno su važni i poreski podsticaji koji se praktikuju u zemljama uvoznicama kapitala i zemljama izvoznicama kapitala.

Zemlje uvoznice kapitala koriste i daju brojne poreske podsticaje: investicione premije, prenošenje gubitka unaprijed, poreski raj, poresko oslobađanje, umanjenje poreza, olakšice putem posebnog režima amortizacije, prenošenje gubitaka, odbijanja posebnih troškova od iznosa poreza, neoporezive rezerve za buduće investicije i povrat poreza za slučaj reinvestiranja.

Investicione premije se uobičajeno daju u vidu investicionih kredita i gotovinskih transfera. Investicioni kredit se po pravilu daje na teret buduće fiskalne obaveze, dok se gotovinski transferi neposredno isplaćuju u vidu

---

³ Ristić, Ž., Poreski sistemi i fiskalna reforma, Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, Beograd, 1991., str. 271.-282.

subvencije. Moguća je i refundacija poreza ukoliko se u inicijalnoj fazi pojavi profit jer u prvoj godini poslovanja u načelu se ne pojavljuje profit, pa samim tim, ni poreska obaveza.

U strukturu fiskalnih podsticaja ulaze i mogućnosti prenošenja gubitaka unaprijed, to jest umanjenje poreske obaveze u kasnijim godinama poslovanja, pošto se ne ostvaruje profit već gubitak.

Poresko oslobođenje ili poreski raj, kao oblici poreskih podsticaja, obično omogućavaju oporezivanje profita po takozvanoj nultoj poreskoj stopi za određeni broj godina, odnosno dozvoljavaju mogućnost da se profit ne oporezuje za određeno vrijeme nezavisno od toga da li je uopće ostvaren profit ili nije. Prenošnje gubitaka unazad, kao poreski podsticaj, podrazumijeva davanje institucionalne mogućnosti preduzeću da gubitke iz ranijih godina ili posljednje godine „prebije“ na teret profita iz prethodnih godina. Prenošnje gubitaka unazad može prouzrokovati brzo poboljšanje likvidnosti preduzeća, ukoliko ono može zahtijevati refundaciju na ime poreza koje je ranije platilo na profite iz prethodnih godina. I maksimalan iznos gubitaka koji se mogu prenijeti unazad i broj godina na koje je prenošenje dopušteno mogu se fiksirati da bi se tako ograničila nesigurnost u budžetu date zemlje.⁴

Umanjenje poreza i povrat poreza za slučaj reinvestiranja, kao oblici poreskih podsticaja, predstavljaju oporezivanje profita po nižoj poreskoj stopi za određen broj godina (ili se samo jedan dio profita preduzeća podvrgava oporezivanju), odnosno davanje mogućnosti za potpunu ili djelimičnu refundaciju poreza ukoliko preduzeće reinvestira određeni dio profita nakon obavljene raspodjele profita i plaćenog poreza.

Odbijanje posebnih troškova od iznosa poreza jeste jedan od oblika poreskih podsticaja, ali sa privilegovanim poreskim tretmanom pojedinih aktivnosti preduzeća. Troškovi istraživanja, razvojni troškovi za obuku specijalizovanog osoblja i troškovi za tehnološke inovacije reprezentuju takozvane odbitne troškove od poreza. Neoporezive rezerve kao poreski podsticaj se koriste na način da se formiraju rezerve za buduće investicije koje se odbijaju od profita u godinama koje prethode godini investiranja preduzeća. Po završetku investicije rezerve se pretvaraju u opremu koja se nabavlja tokom narednih nekoliko godina. Olakšice putem posebnog režima amortizacije jesu atraktivan segment poreskih podsticaja. Posebna amortizacija se obično definiše kao primjena bilo

---

⁴ Jehle, E., Uloga poreskih podsticaja i sličnih mjera u poreskom sistemu, Finansije 9-10/88., str. 546.

koje sheme amortizacije koja odstupa od sheme amortizacije koja se jedino zasniva na dužini vijeka korisnog trajanja poslovnog (osnovnog) sredstva.

Trenutna (puna) amortizacija omogućava odbijanje svih 100% troškova poslovnog sredstva u godini nabavke, dok ubrzana amortizacija nudi mogućnost da se ubrza otpis dopuštanjem visokih stopa amortizacije u godini nabavke i u toku narednih godina. Posebne varijante predstavljaju dodatna amortizacija, amortizaciono odobravanje i prijevremena amortizacija.

Sve navedene sheme posebne amortizacije reprezentuju specifične poreske podsticaje privatnih investicija koje dolaze do izražaja u kasnijem stadiju poslovne aktivnosti, kada preduzeće ostvaruje veći profit koji može apsorbovati ostvarene pogodnosti odbitaka na ime amortizacije.

Poreski podsticaji su važni kako za zemlje uvoznice kapitala tako i za izvoznice kapitala, pogotovo za one zemlje koje žele da podrže napore zemalja uvoznica kapitala da privuku inostrane investicije finansirane iz izvoza koji vodi porijeklo sa njihove teritorije. U ovom kontekstu se koriste sljedeći poreski podsticaji: neoporezive rezerve za buduće investicije, investicione premije, rezerve na ime gubitaka od poduhvata u zemlji u razvoju, opća investiciona rezerva, valorizaciono umanjenje, neoporezivi transfer sredstava koja sadrže skrivene rezerve i amortizacija uz niske „fiktivne anuitete“ i dr. U praksi savremenih poreskih sistema postoje brojne podsticajne mjere kojima se poreski teret olakšava ili kojima se poreski obveznik oslobađa poreske obaveze. U pravilu, ove mjere služe za ostvarivanje ektrafiskalnih ciljeva poreza kao što su privredni rast i anticiklični efekat.

Poreski stimulansi se realizuju: odlaganjem plaćanja poreza, sniženjem poreske stope, izuzimanjem iz dohotka, odbijanjem od dohotka i preko investicionog poreskog kredita.⁵ Odlaganje plaćanja poreza za pojedine poreske obveznike može imati istu validnost kao i poreska oslobađanja u zavisnosti od dužine perioda poreskog odlaganja jer se dugoročno poresko oslobađanje faktički svodi na efekat ukinutog poreza. Ubrzana amortizacija jeste najznačajniji oblik odlaganja poreskih obaveza, odnosno plaćanja poreza. U praksi većine zemalja praktikuju se brojni, međusobno različiti metodi obračunavanja amortizacije: linearni metod, metod dvostruko opadajućeg balansa, metod zbira godina, metod inicijalnog odobravanja, metod slobodne amortizacije i metod prijevremene amortizacije.

---

⁵ Popović, D., Oporezivanje dohotka organizacija udruženog rada, Savremena administracija, Beograd, 1986., str. 70.-73.

Problem amortizacije zauzima centralno mjesto u fiskalnoj politici podsticaja investicionih aktivnosti, budući da je za poreske obveznike izuzetno važno pitanje odbitka iznosa kapitalnih rashoda od poreske osnovice zajedno sa pitanjem vremenskog rasporeda amortizacije. Poreske uštede investitora se povećavaju ukoliko se odbici kapitalnih troškova povećavaju. Ukoliko su troškovi kapitala ranije odbijeni, utoliko su veće uštede investitora.

Efektivna poreska stopa, odnosno stvarni iznos umanjenja dohotka, zavisi od zakonske stope i od dužine perioda amortizacije i brzine njegovog odbijanja unutar tog perioda. Efekat stimulacije investicija može se prenositi kako ubrzavanjem amortizacije, tako i preko sniženja poreske obaveze.

Odlaganje plaćanja poreza reprezentuje davanje beskamatnog zajma investitorima, dok ubrzana amortizacija predstavlja oproštaj poreza.

Fiskalna praksa navodi primjere različitog tretiranja amortizacije u odnosu na utvrđivanje poreza na dobit, iako se propisi o amortizaciji brzo mijenjaju. Neporeski tretmani amortizacije u praksi Švedske⁶ dozvoljavaju upotrebu ubrzane amortizacije za opremu i mašine po stopi od 30%. (za prvu godinu dozvoljena amortizacija se kreće i do 70%.)

Metod inicijalnog odobravanja investitoru – koji se primjenjuje u Njemačkoj, V. Britaniji, Francuskoj, Italiji, Belgiji i Holandiji – omogućava da se završenoj investiciji odbije gotovo 100% troškova investicije na ime amortizacije. Na taj način investitor dobija značajnu poresku olakšicu u godini (prvoj) instaliranja sredstava rada.⁷

Metod prijevremene amortizacije koji se primjenjuje u Njemačkoj, Holandiji, Danskoj i Italiji – omogućava investitoru da po sopstvenom izboru otpisuje osnovno sredstvo. Preduzeće, u tom kontekstu, može u bilo kom trenutku da realizuje otpis osnovnog sredstva (osim prve godine).⁸ Metod slobodne amortizacije omogućava preduzeću da po sopstvenom izboru ostvaruje politiku otpisa osnovnog sredstva. Preduzeća obično biraju godine u kojima su profiti

---

⁶ Kranjec, M., 1990., Uticaj politike amortizacije i finansiranje investicija na efektivno oporezivanje dobiti preduzeća, u: Zbornik radova, "Oporezivanje dobiti preduzeća", Institut za javne finansije, Zagreb, str. 117.

⁷ Ristić, Ž., 1991., Poreski sistemi i fiskalna reforma, Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, Novi Beograd, str. 278.

⁸ Basie, M., 1989., Systems fiscaux, Dallonz, Paris

najveći da bi po odbitku veće amortizacije platila manji porez (npr. Švedska i V. Britanija). Prenošenje gubitaka unaprijed limitirano je na 2 godine u Danskoj, na 5 godina u Francuskoj, Italiji, Njemačkoj i Belgiji, na 6 godina u Švedskoj i na 7 godina u SAD. Prenošenje gubitaka unazad za period od 3. godine praktikuje se u SAD, za 2. godine u Holandiji i za 1. godinu u Danskoj, V. Britaniji i Njemačkoj. Kroz investicione rezerve poreskim obveznicima se omogućava svake godine da mogu izdvojiti određen iznos profita u poseban fond rezervi za buduće investicije, fond koji se odbija od dohotka pri utvrđivanju poreske osnovice. Time se u datoj godini smanjuje poreska obaveza, a plaćanje poreza se odgađa za kasnije, kada se investicija realizuje.⁹ Ovaj vid investicionih rezervi primjenjuje se u Španiji, Švedskoj i Norveškoj.

Snižnja poreske stope oslikavaju mogućnost redukcije poreskog tereta smanjenjem zakonske poreske stope.

Praksa selektivnog smanjenja stope poreza na profit korporacija je široko zastupljena u savremenim zemljama radi: stimulanja razvoja pojedinih grana ili regiona, podsticanje razvoja malih i srednjih preduzeća, izdvajanjem dijela profita u posebne namjene i podsticanja regionalnog razvoja (u vidu oslobađanja od poreza). Smanjenje poreske stope često se realizuje u vidu poreskog oslobađanja. Oslobađanja od plaćanja poreza mogu biti djelimična ili potpuna, mogu biti destinirana u korist pojedinih grana ili u korist određenih preduzeća i mogu biti data na neodređeno ili određeno vrijeme. U pojedinim zemljama OECD praktikuje se i tzv. politika selektivnog snižavanja stope poreza na dohodak preduzeća, koja simultano služi za podsticanje razvoja pojedinih privrednih grana ili za razvoj određenih regiona. Metod investicionih subvencija se sastoji u neposrednom subvencioniranju kupovina osnovnih sredstava, nezavisno od samog čina postojanja poreske obaveze. Odbijanja od dohotka reprezentuju definitivno umanjenje poreske obaveze, a ne samo odlaganje njenog plaćanja. U strukturi različitih oblika odbitaka izdvajaju se revalorizacija osnovnih sredstava i revalorizacija zaliha, primjenom LIFO metode.

Stimulisanje investicione aktivnosti se obavlja i putem investicionog odobravanja kod koga je obvezniku dozvoljeno da u godini nabavke osnovnog sredstva od bruto poreske osnovice odbije određeni procenat koji dodaje uobičajenim amortizacionim iznosima. Naime, u godini nabavke osnovnog sredstva preduzeću je dopušteno da od bruto poreske osnovice odbije određeni procenat na ime investicionog odobravanja i to se dodaje uobičajenim

---

⁹ Popović, D., Međunarodno poresko planiranje, Finansije, 5-6/89., str. 267.

amortizacionim iznosima. Amortizacija se kod investicionog odobravanja, naročito u kasnijim godinama, odvija po potpuno uobičajenoj shemi. Stoga se najviše koristi u Njemačkoj, Švedskoj, Belgiji, V. Britaniji i Holandiji.

Metod revalorizacije zaliha¹⁰ jedan je od važnijih oblika odbijanja od dohotka čiji efekat uglavnom zavisi od nivoa inflacije i od brzine obrta zaliha, kao i od postupka obračunavanja zaliha (kao što su LIFO metod i metod srednje cijene). LIFO metod u procesu ubrzanja obrta zaliha omogućava premošćavanje jaza između realnih i istorijskih troškova zaliha. Iako ne odgovara konceptu realne vrijednosti kapitala, LIFO metod je prihvaćen u praksi Italije, Belgije, SAD i Njemačke. Investicioni poreski kredit, kao poreski stimulans, omogućava kompaniji koja investira da dobije naknadu na ime poreza koji bi inače platila. Obično se obvezniku dopušta da svoju poresku obavezu umanja za iznos koji odgovara određenom procentu vrijednosti investicije. Kod metode investicionog odobravanja umanjuje se osnovica poreza na profit, kod metoda ubrzane amortizacije plaćanje poreza se samo odlaže, a kod metoda poreskog kredita porez se neposredno smanjuje, što predstavlja čistu zaradu investitora.

U uslovima primjene metoda ubrzane amortizacije i investicionog odobravanja najviše koristi imalju obveznici čija je poreska stopa najviša. Kod investicionog poreskog kredita srazmjerno veća korist pruža se obveznicima čija je poreska stopa niža. To se postiže obično utvrđivanjem kredita u apsolutnim iznosima, nezavisno od poreske stope, odnosno iskazivanjem kredita u procentu od investicionog rashoda.

5. Poreski podsticaji razvoja poduzetništva u Bosni i Hercegovini

Poreski podsticaji ili poreska oslobađanja koja se primjenjuju u Bosni i Hercegovini su podsticaji ili poreska oslobađanja kod plaćanja PDV-a, akcize, carine, poreza na dobit, poreza na dohodak fizičkih lica i poreza na imovinu.

Od plaćanja PDV-a se oslobađaju: djelatnosti u javnom interesu; finansijske i novčane usluge; konačni uvoz dobara koja su oslobođena od plaćanja carine; dobra u tranzitu kroz carinsko područje BiH; dobra koja se, u okviru carinskog postupka, privremeno izvoze i u nepromijenjenom stanju ponovo uvoze; službene potrebe međunarodnih organizacija; uvoz ulova s ribarskih brodova u lukama; usluge povezane s uvozom dobara, pod uslovom da je

---

¹⁰ Ristić, Ž., 1989., Fiskalna ekonomija, Savremena administracija, Beograd

vrijednost takvih usluga uključena u osnovicu; zlato i dragocjeni metali, novčanice i kovanice koje uvozi Centralna banka BiH.

Nultom stopom se oporezuje izvoz dobara iz BiH od strane ili u ime prodavca; pružanje usluga, uključujući i prijevoz i druge pomoćne usluge, koje su direktno povezane sa izvozom ili uvozom dobara; dobra koja iz BiH izveze kupac ili drugo lice u ime kupca koji nema sjedište u BiH; usluge izvršene na dobrima koja su uvezena u BiH i izvezena od strane lica koja su izvršila te usluge licu koje nema stalno sjedište, a ni stalno ili uobičajeno mjesto boravka u BiH; usluge isporuke dobara ovlaštenim organizacijama koje ta dobra izvoze u okviru registrovanih humanitarnih ili dobrotvornih aktivnosti; pružanje usluga koje vrše predstavnici i drugi posrednici u ime i za račun drugog, pod uslovom da te usluge čine dio usluga koje su prethodno navedene ili usluge koje se vrše van BiH; izvoz zlata centralnim bankama. Vezano za međunarodni prevoz postoje oslobađanja od plaćanje PDV-a vezano za plovne objekte i avione. Posebna oslobađanja od plaćanja PDV-a su propisana kod uvoza dobara namijenjenih za potrebe slobodnih zona i skladišta; isporuka dobara koja su isporučena u bescarinske zone ili bescarinska skladišta, isporučena unutar slobodne zone i slobodnih skladišta i isporučena za carinska skladišta. PDV se ne plaća na promet dobara koji je izvršen u bescarinskim prodavnicama na međunarodnim aerodromima ili međunarodnim lukama koje su registrovane za međunarodni promet, pod uslovom da ta dobra iz BiH iznose putnici, u propisanim količinama, u drugu zemlju.

Akciza se ne plaća na akcizne proizvode koji se izvoze i akcizne proizvode koji se pod nadzorom poreskog organa uništavaju ili čine neupotrebljivim za korištenje.

Carinska oslobađanja mogu biti lična i predmetna, uslovna i bezuslovna. Uslovna oslobađanja su ona koja se priznaju na osnovu reciprociteta između suverenih država. Za bezuslovna oslobađanja nije potreban reciprocitet, već se daju na osnovu zakona ili drugih podzakonskih propisa. Lična oslobađanja se uglavnom odnose na diplomatsko osoblje stranih predstavništava i konzulata, za strane delegate na konferencijama i službenim misijama u BiH i to u slučaju reciprociteta. Lična oslobađanja su data i za neke domaće organe i organizacije i neke kategorije građana. Predmetna oslobađanja obuhvataju širok krug stvari i to su najčešće stvari namijenjene za službene potrebe stranih država i njihovih predstavnika i međunarodnih organizacija i predmeti namijenjeni naoružanju i vojnoj opremi za potrebe vojske, civilne zaštite, vatrogastva i sl. Pored ovih predmeta od plaćanja carina oslobođeni su i brojni predmeti koji služe ličnim

potrebama putnika u međunarodnom saobraćaju, predmeti koji se uvoze iz inostranstva, ako nisu namijenjeni preprodaji, i ako njihova pojedinačna vrijednost ne prelazi iznos koji propiše Vlada BiH.

Oslobađanje od plaćanja poreza na dobit ostvaruje obveznik koji je u godini za koju se utvrđuje porez na dobit izvozom ostvario preko 30% od ukupno ostvarenog prihoda. Obveznik koji u periodu od pet uzastopnih godina investira u proizvodnju u vrijednosti od najmanje 20 miliona KM, na teritoriji Federacije BiH, oslobađa se plaćanja poreza na dobit za period od pet godina počevši od prve godine investiranja u kojoj mora biti investirano najmanje 4 miliona KM. Ako obveznik u periodu od pet godina ne dostigne propisani cenzus za investiranje, gubi pravo na porezno oslobađanje, a neplaćeni porez na dobit se utvrđuje prema odredbama ovog Zakona uvećan za zateznu kamatu koja se plaća na neblagovremeno plaćene javne prihode.

Obveznik koji zapošljava više od 50% invalidnih lica i lica sa posebnim potrebama duže od godinu dana oslobađa se plaćanja poreza na dobit za godinu u kojoj je bilo zaposleno više od 50% invalidnih lica i lica sa posebnim potrebama. Obveznik - poslovna jedinica nerezidenta koji je osnovan ili čije je sjedište ili kojem se stvarna uprava i nadzor nad poslovanjem nalazi izvan teritorije Federacije, a u Bosni i Hercegovini, oslobađa se plaćanja poreza na dobit za dobit koju ostvari poslovanjem na teritoriji Federacije.

Kod plaćanja poreza na dohodak fizičkih lica, pored poreskih olakšica u smislu umanjenja poreske osnovice za iznos ličnog odbitka, odbitka za izdržavanje supružnika, djece i drugih članova porodice, poreskim obveznicima se priznaju i poreske olakšice za 10% od osnovice poreza na dohodak za svakog novoupislenog radnika kojim se povećava broj zaposlenih radnika u godini u kojoj je radnik zaposlen i to tako da ukupno umanjenje osnovice može iznositi najviše 50%. Ako je novozaposleni radnik zaposlen u drugom polugodištu, olakšice za novozaposlenog radnika priznat će se obvezniku u narednoj godini. Ako je novozaposleni radnik iz kategorije invalidnih lica sa procentom invalidnosti preko 50% kao i članovi uže porodice poginulih boraca, umanjenje poreske osnovice priznat će se u visini od 15%. (poreske olakšice priznate po ovom osnovu ne mogu iznositi više od 75%.) Priznaju se i olakšice za iznos izvršenih ulaganja u nabavku osnovnih sredstava i ulaganja u izgradnju i adaptaciju poslovnog prostora za iznos izvršenih ulaganja u toj godini, a najviše do visine iznosa osnovice poreza na dohodak utvrđene za tu godinu. Ako se osnovno sredstvo za čiju je nabavku umanjena osnovica poreza na dohodak otuđi u roku od tri godine, obveznik poreza zadužit će se porezom za koji je bio

oslobođen. Porez na imovinu ne plaćaju invalidna lica na putnički automobil koji je nabavljen uz carinske i poreske olakšice, vjerske institucije i humanitarne organizacije, vlasnici zgrada ili stanova za odmor ili rekreaciju koje koriste u stambene svrhe, obveznik i članovi njegove porodice, izbjegla ili raseljena lica, i vlasnici objekata koji su oštećeni preko 70% i na imovinu koja vlasniku služi za obavljanje osnovne djelatnosti.

Rezultati istraživanja provedenog na uzorku od 39 preduzeća koja posluju u Tuzlanskom kantonu pokazuju da je samo 38,46% preduzeća ostvarilo neki od poreskih podsticaja u periodu od 2003. do 2008. godine. Najveći broj preduzeća je ostvarilo poreski podsticaj vezano za porez na dobit (50%), zatim poreske olakšice u vidu smanjivanja poreske osnovice za reinvestiranu dobit u novu tehnologiju (25%), školovanje kadrova i oslobađanje od plaćanja poreza za novozaposlene radnike određenih vrsta zanimanja i godina starosti (15%), promociju i podsticanje izvoza (5%) i poreske kredite za troškove istraživanja i razvoja (5%)¹¹.

Navedeni rezultati provedenog istraživanja ukazuju na nedovoljnu iskorištenosti poreznih podsticaja što je rezultat komplikovanih procedura, s jedne strane, i neadekvatne informiranosti poduzetnika u BiH o mogućnostima korištenja poreznih podsticaja. Drugo, značajnije pitanje je izdašnost poreskih podsticaja poreznog sistema u BiH u smislu njegove kompatibilnosti sa poreznim sistemima razvijenih zemalja. Da bi se omogućio razvoj poduzetništva u BiH, potrebno je, po uzoru na susjedne zemlje, poreski sistem prilagoditi na način da poreska politika olakšava stvaranje malih preduzeća i skladno funkcionisanje unutar njega, te da nagrađuje uspješnost, ohrabruje preduzeća u početnoj fazi, omogućuje širenje malih poduzeća i stvaranje novih radnih mjesta. Potrebno je donijeti zakonske propise kojima će se stimulirati porezna pozicija poduzetnika u BiH.

---

¹¹ Dedić, M., 2010., Uticaj poreskog sistema na razvoj poduzetništva Tuzlanskog kantona, Magistarski rad, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

6. ZAKLJUČAK

Da bi potencijal mikro, malih i srednjih preduzeća doprinio razvoju privrede, neophodno je osigurati i uslove da se ovaj potencijal iskoristi. Mala i srednja preduzeća u razvijenim, ali i zemljama u tranziciji posluju u drugačijem poslovnom okruženju i uživaju značajnu pomoć i podršku države, što svakako uslovljava njihovim boljim rezultatima poslovanja i većem doprinosu ekonomiji zemlje u cjelini. Uloga države u periodu tranzicije ka savremenoj tržišnoj privredi je da uz minimalne intervencije utječe na stvaranje stabilnog i sigurnog poslovnog okruženja u kojem privrednici mogu jednostavno i sa visokim stepenom sigurnosti da planiraju i ostvaruju svoje poslovne poduhvate.

Pošto se poreski sistem pojavljuje kao osnova ekonomskog sistema i ekonomske politike svake zemlje, neophodno je poresku regulativu uspostaviti na način da poreska politika olakšava stvaranje malih preduzeća i skladno funkcionisanje unutar njega, te da nagrađuje uspješnost, ohrabruje preduzeća u početnoj fazi, omogućuje širenje malih poduzeća i stvaranje novih radnih mjesta, potrebno je donijeti zakonske propise kojima će se pod određenim uslovima poduzetnicima dati neki od navedenih poreskih podsticaja.

SUMMARY

Conditions for entrepreneurial activities can be improved if the Government would support the development of entrepreneurship through the allocation of funds taxes. The main objective of this work is to investigate the forms of tax stimulus as a support of the government to the improvement of entrepreneurs' tax position and development of entrepreneurial activity in micro, small and medium enterprises. The results of the research show that small and medium entrepreneurs from all the countries, those in development and countries in transition, have the support of the government through some forms of tax stimulus. A tax stimulus or tax exemption in Bosnia and Herzegovina is the exemption from VAT, excise, customs, income tax, personal income tax and property tax.

Keywords: *entrepreneurial activity, development of traditional entrepreneurship, tax duty, tax position of enterprise, tax stimulus*

LITERATURA:

1. Bahtijarević-Šiber, F., 1994., *Poduzetništvo kao temeljna poluga ekonomskog razvoja*, Slobodno poduzetništvo, Zagreb
2. Basie, M., 1989., *Systems fiscaux*, Dallonz, Paris,
3. Dedić, M., 2010., *Uticaoj poreskog sistema na razvoj poduzetništva u Tuzlanskom kantonu*, Magistarski rad, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli
4. Jehle, E., 1990., *Uloga poreskih podsticaja i sličnih mjera u poreskom sistemu*, u *Oporezivanje dobiti preduzeća*, D. Popović, M. Petrović, Beograd
5. Jelčić, B., 1997., *Javne finansije*, Informator, Zagreb
6. Kranjec, M., 1990., *Uticaoj politike amortizacije i finansiranje investicija na efektivno oporezivanje dobiti preduzeća*, u: *Zbornik radova, "Oporezivanje dobiti preduzeća"*, Institut za javne finansije, Zagreb
7. Kuratko, F. D., 2007., Hodgetts M. R., *Entrepreneurship*, Florida International University
8. Musgrave, R. and P., 1993., *Javne finansije u teoriji i praksi*, Institut za javne finansije, Zagreb
9. Ott, K., 2001., *Javne finansije u Hrvatskoj*, Institut za javne finansije, Zagreb
10. Ristić, Ž., 1989., *Fiskalna ekonomija*, Savremena administracija, Beograd
11. Rosen, H.S., 1999., *Javne finansije*, Institut za javne finansije, Zagreb
12. Sob, V., 1998., *Javne finansije*, Sveučilište Osijek, Osijek
13. Stiglitz, E. J., 1998., *Economics of the Public Sector*, Norton&Company, New York
14. Škrtić, M., 2006. *Poduzetništvo*, Sinergija, Zagreb
15. Umihanić, B., Dedić, M., 2010., *Uticaoj poreskog sistema na razvoj tradicionalnog poduzetništva u Tuzlanskom kantonu*, *Ekonomska revija*, časopis Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Tuzli
16. Umihanić, B., Tulumović, R., Arifović, M., Simić S., Spahić E., 2010., *GEM BiH 2009: Recesija reducirala poduzetničku aktivnost u BiH*, Harfo-graf, Tuzla

